

3. Довгань Ж. М. Капіталізація банківської системи України / Ж. М. Довгань // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 11. – С. 10–14.
4. Мамонов М. Е. Оценка системных эффектов от ужесточения пруденциального регулирования банковского сектора: результаты стресс-теста / М. Е. Мамонов, А. А. Пестова, О. Г. Солнцев // Вопросы экономики. – 2012. – № 8. – С. 4–31.
5. Мануйленко В. В. Формирование качественной структуры собственного капитала банка / В. В. Мануйленко // Банковское дело. – 2012. – № 12. – С. 49–54.
6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
7. ПАТ Промінвестбанк [Електронний ресурс] : офіційний веб-сайт банку : загальна інформація про банк ; історія банку ; фінансові звіти банку. – Режим доступу : <http://www.pib.com.ua/about/board>.
8. Про особливості продажу пакетів акцій, що належать державі у статутному капіталі банків, у капіталізації яких взяла участь держава : закон України від 15.03.2012 № 4524-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4524-17>.
9. Савлук С. М. Власний капітал комерційного банку : монографія / С. М. Савлук. – К. : КНЕУ, 2012. – 456 с.
10. Шелудько Н. М. Макроекономічні аспекти проблеми капіталізації банків в Україні / Н. М. Шелудько // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 10(40). – С. 72–80.
11. Banking and the State [Electronic Resource] / World Bank ; Crisis Talk, Emerging Markets and the financial Crisis. – 2009. – Regime of access : <http://crisistalk.worldbank.org/2009/01/banking-and-the-state.html>.
12. Harrison D. CIT Group Failure Threatens Halt To This Year's Financial Sector Recovery [Electronic Resource] / D. Harrison // Bnet. – Regime of access : <http://industry.bnet.com/financial-services/10003752/cit-group-failure-risks-halting-this-years-financial-sector-recovery>

Отримано 05.11.2013

Summary

The article analyzes the level of bank capitalization, the existing bank capital standards, considered the main source of growth of bank capital, directions raising banks' capitalization.

УДК 336.71 (477)

*С. Д. Богма, аспірант кафедри банківської справи
ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”*

КОНСОЛІДАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

У статті досліджено консолідаційні процеси та їх різновиди в банківській системі України. Автором виділено явну та неявну консолідацію банків в Україні та наведено їх визначення і повну характеристику відповідно до вітчизняної практики, приклади явної та неявної консолідації; зроблено акцент на неявних консолідаційних процесах між банками, оскільки вони на сьогодні переважають у банківській системі України.

Ключові слова: консолідаційні процеси, злиття та поглинання, явна консолідація, неявна консолідація.

Постановка проблеми. Особливої уваги заслуговує той факт, що в Україні консолідаційні процеси не мають чітко вираженої класичної форми у вигляді формалізованих угод злиття та поглинання банків, інформація про укладення яких є повністю відкритою. Натомість можна спостерігати купівлю-продаж банків, що опосередковує перерозподіл власності між окремими сторонами та не призводить до скорочення банківських установ у країні. Зважаючи на поширеність даних процесів на сьогоднішній день у банківській системі України, виокремлення та дослідження явної та неявної консолідації банків є досить актуальними та важливими з огляду на їх об'єктивність у сучасних умовах розвитку вітчизняного банківництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням теоретичних і практичних питань консолідаційних процесів у банківській системі України займалися такі зарубіжні та вітчизняні вчені й науковці: Т. Коллер, П. Роуз, М. В. Литовченко, Т. А. Васильєва, Ж. Довгань, О. Сніжко, Б. Степаненко, В. І. Міщенко, К. І. Рожкова, В. В. Крилова, А. О. Крилова, Н. М. Ткачук та ін.

Невирішені раніше частини проблеми.

Незважаючи на доволі значну кількість робіт у напрямку дослідження консолідаційних процесів у банківській системі України, ряд питань, пов'язаних із дослідженням окремих різновидів консолідації банків, залишаються невирішеними. Особливої уваги заслуговує дослідження тих видів консолідації банків в Україні, що здійснюються у неявній формі.

Метою статті є дослідження консолідаційних процесів у банківській системі України та виділення “явного” і “неявного” видів консолідації банків.

Виклад основного матеріалу. У світовій практиці консолідаційні процеси в банківських системах країн мають свої особливості та проходять у різноманітних формах. Найбільш поширеними формами консолідації банків є злиття та поглинання, угоди про які укладаються досить часто, та є розповсюдженими в економічно розвинутих країнах світу. Зважаючи на реалії поточного економічного розвитку України, складно говорити про відповідність вітчизняної консолідації банківського капіталу світовим тенденціям. Тому консолідаційні процеси в банківській системі України мають свої характерні особливості та різновиди. Через непоширеність в Україні класичних угод злиття та поглинання між банками особливої уваги заслуговують інші різновиди консолідації, які виділяє автор – явна та неявна консолідація банків.

Явна консолідація означає об'єднання капіталів банків за відкритою схемою, тобто відбувається або створення нового банку внаслідок злиття, або ж концентрація капіталу в одному банку внаслідок приєднання інших банків. Даний процес у банківській системі, як правило, супроводжується скороченням загальної кількості банків у країні. Неявна консолідація по суті також означає об'єднання капіталів банків, однак з юридичної точки зору, капітал концентрується в різних банках, а не об'єднується з метою його накопичення в одній установі. В даному аспекті важливішого значення набуває не об'єднання капіталів банків у чистому вигляді, тобто консолідація власності, а консолідація прийняття управлінських рішень “в одних руках”, що дає змогу здійснювати вирішальний вплив на стратегію діяльності всіх підконтрольних банків. Так, часто спостерігається ситуація, коли один власник володіє декількома банками в країні, але не здійснює процедуру їх злиття чи поглинання, в результаті чого кількісний склад банківського сектора країни залишається незмінним, тобто консолідація капіталу банків відбувається без зменшення їх кількості у банківській системі. До того ж неявна консолідація може проявлятися через купівлю банком портфелів активів інших банків, внаслідок чого відбувається укрупнення банку та розширення його місця на ринку банківських послуг. Досить чітко даний процес прослідковується на рівні державних банків.

Отже, можна виділити наступні різновиди неявних консолідаційних процесів у банківській системі країни:

- декілька банків знаходяться в розпорядженні одного власника, тобто він зосереджує прийняття управлінських рішень “в одних руках”;
- банк скуповує портфелі активів інших банків (наприклад, пули кредитів).

Характеристика різновидів консолідаційних процесів у банківській системі України відображена на рис. 1.

Перший різновид консолідації банків у країнах, що розвиваються або мають перехідну економіку, є досить поширеним. На практиці не спостерігається укладення формальних угод щодо злиття чи поглинання банків, що не призводить до зменшення банківських установ в країні. Як правило, один власник, що може бути представлений або приватним інвестором, або фінансовою групою, або ж державою, зосереджує у своєму розпорядженні капітал декількох банків.

Консолідація полягає в тому, що, не об'єднуючи капітал декількох банків у одній установі, єдиний власник все рівно координує діяльність усіх його структур.

Як показує досвід, усі банки, якими володіє єдиний власник, зосереджують свою діяльність у напрямку досягнення схожих цілей та розподілу ринку банківських послуг між собою (наприклад, обслуговування лише корпоративного сегмента, приватних клієнтів, виключно споживче кредитування тощо).

Так, якщо власником кількох банків виступає приватний інвестор-резидент, він намагатиметься об'єднати зусилля усіх його банків таким чином, щоб вони мали високий рівень кооперації між собою та були неявно представлені в банківській системі як одне ціле. Це може стосуватися і фінансових або ж фінансово-промислових груп, зокрема міжнародних, які будуть дотримуватися схожої стратегії в процесі управління дочірніми банками в країні базування свого капіталу. Щодо участі держави в процесах неявної консолідації капіталу в банківській системі відзначимо, що, наприклад, сукупність банків, які були націоналізовані, можуть бути спрямовані на реалізацію схожих державних програм обслуговування населення, наприклад, надання пільгових кредитів тощо. Відзначимо, що останнім часом процес купівлі-продажу банків в Україні не відрізняється прозорістю, що не дає змоги визначити реальних приватних осіб – власників придбаних банків.

Другий різновид неявних консолідаційних процесів між банками полягає в купівлі портфелів активів інших банків, що безумовно приводить до укрупнення банківського бізнесу та, відповідно, до укріплення позицій банку на ринку. Як правило, банки скуповують портфелі активів, які досить часто є проблемними і ціна на них є порівняно низькою.

Рисунок 1 – Види консолідаційних процесів у банківській системі України

Яскравим прикладом неявної консолідації капіталу банків є досвід Індії. Індія має тривалу історію формування вітчизняної банківської системи, ключовою рисою якої є активне втручання держави в розвиток банківництва. До 1990-х рр. відбувалась постійна націоналізація банків у країні. Це відобразилось на тому, що частка держави в сукупному капіталі банківської системи Індії складала близько 80%. Неявна консолідація банків здійснювалась саме в процесі націоналізації комерційних банків. Так, у процесі націоналізації під контроль Державного банку Індії (State Bank of India) перейшли приватні банки, які в подальшому утворили групу його асоційованих банківських структур. У наступні роки у власність держави перейшли ще декілька комерційних банків. На відміну від націоналізації банківського капіталу за участю Державного банку Індії, інші банки, що перейшли у державну власність, лише формально залишались приватними юридичними особами. При цьому, незважаючи на збережену структуру банку, менеджмент та персонал, до вищого керівництва націоналізованих банків увійшли представники державних органів країни, що є свідченням неявної консолідації державного банківського капіталу в Індії [13].

В українській практиці також зустрічаються приклади явних і неявних консолідаційних процесів за участю держави. Явну консолідацію за участю українських державних банків можна

спостерігати на прикладі об'єднання ПАТ “Родовід Банк” та ТОВ “Укрпромбанк”. Між банками було укладено договір про передачу активів і зобов'язань ТОВ “Укрпромбанк” до ПАТ “Родовід Банк”, відповідно до якого останній отримувач реєстри договорів вкладників – фізичних осіб та реєстри договорів банківських рахунків.

Поряд з уже державним на сьогодні банком “Родовід банк” спільну діяльність державних Укргазбанку та Ощадбанку можна розцінювати як прояв неявної консолідації цих банків. Підтвердженням цього факту є реалізація певних державних програм переважно Укргазбанком та Ощадбанком, прикладом якої є Програма дешевої іпотеки, що стартувала у 2012 р. Таким чином, бачимо, що два банки зі спільним власником (у нашому випадку – держава) не здійснюють класичної консолідації банківського капіталу через злиття або поглинання, а лише спільно реалізують державні програми та по суті є свідченням консолідації банківського капіталу, що перебуває у державній власності, без його концентрації в одному банку. Не виключено й той факт, що органи управління цих банків обговорюють свої рішення, зважаючи на координацію їх діяльності державними структурами.

Враховуючи зазначені вище приклади неявної консолідації капіталу між державними банками, зазначимо перелік тих банківських установ, які знаходяться у власності держави: АТ “Ощад-

банк”, АТ “Родовід Банк”, ПАТ АБ “Укргазбанк”, ПАТ “Український банк реконструкції та розвитку” (УБРР) (власником є “Державна інноваційна фінансово-кредитна установа”), АТ “Укррексімбанк”, ПАТ “АКБ “Київ”.

В українській практиці складно говорити про явну консолідацію між комерційними банківськими структурами, тому для них характерним є прояв неявних консолідаційних процесів. У даному випадку існує багато прикладів, одним із яких є досвід австрійської банківської холдингової групи “Райффайзен Інтернаціональ Банк-Холдинг АГ”. Історія діяльності даної групи в Україні починається з 1998 р., коли було засновано банк із 100 %-ним іноземним капіталом “Райффайзенбанк Україна”. Намагаючись розширити свою присутність у банківському секторі України, керівництво банківської холдингової групи розпочало переговори з АППБ “Аваль” про його придбання. Як результат у 2005 р. АППБ “Аваль” став частиною групи Райффайзен Інтернешнл з викупом останньою 93,5 % акцій банку. Пізніше було змінено назву банку з АППБ “Аваль” на ВАТ “Райффайзен Банк Аваль”. Володіння австрійським власником двома банками в Україні є типовим прикладом неявної консолідації банківського капіталу, що свідчить про консолідацію прийняття управлінських рішень “в одних руках” – в групі Райффайзен Інтернешнл. У наступні роки очікувалось злиття цих двох банків, що означало б явну консолідацію в банківській системі. Однак у 2006 р. Райффайзен Інтернешнл продає 100 % акцій “Райффайзенбанк Україна” угорській групі OTP Bank Plc. [5].

Доволі яскравим прикладом неявної консолідації в банківській системі України є ситуація, коли один власник (М. Лагун) володіє декількома банками: ПАТ “Дельта Банк” та ПАТ “Кредитпромбанк”. Навесні 2013 р. було підписано договір зі шведською групою Swedbank AB про купівлю мажоритарної частки АТ “Сведбанк”. Як зазначив український банкір, він планує інтегрувати активи придбаних ПАТ “Кредитпромбанк” і АТ “Сведбанк” з існуючими активами АТ “Дельта Банк”. Об’єднання даних банків дозволить АТ “Дельта Банк” наростити обсяг активів та піднятися в рейтингу банків за класифікацією НБУ [1].

Поряд з цим можна навести ще один приклад неявних консолідаційних процесів між банками – ПАТ “ПУМБ” і ПАТ “Ренесанс Капітал”, що входять до однієї фінансово-промислової групи (Систем Капітал Менеджмент (СКМ)) і належать одному власнику (Р. Ахметов). Не викликає сумніву, що напрямки діяльності банків визначаються єдиним власником, що має виключне

право на прийняття будь-яких управлінських рішень. Так, через купівлю кредитних портфелів ПАТ “Ренесанс Капітал” відбувається фінансування операцій ПАТ “ПУМБ”, що надає можливість обмежувати фондування через кредити на міжбанківському ринку [2].

Протягом останніх 3-4 років поширеною практикою серед банків України є купівля кредитних портфелів інших банківських установ. При цьому дані портфелі, як правило, складаються з проблемних кредитів, що часто придбаються за доволі малу плату. Внаслідок купівлі таких портфелів банки нарощують обсяги активів, що веде до їх укрупнення та посилення позицій на ринку банківських послуг. За таких умов не можна спостерігати прямого об’єднання капіталів банків, однак зосередження великих обсягів активів у межах одного банку неодмінно свідчить про присутність неявних консолідаційних процесів. Приклади неявних консолідаційних процесів між банками України щодо купівлі кредитних портфелів наведені у табл. 1.

Зважаючи на вищевикладене, сформулюємо перелік основних проблем, які виникають у процесі консолідації банків в Україні:

- консолідація банків в Україні не має форми злиттів та поглинань, які є поширеними на практиці в економічно розвинутих країнах;
- процедура укладення угоди злиття та поглинання банків є досить тривалою та клопіткою для учасників, внаслідок чого в банківській системі переважають звичайні процеси купівлі-продажу банків;
- ініціаторами неявної консолідації комерційних банків виступають фінансово потужні об’єднання в Україні (неформальні фінансово-промислові групи, холдинги та ін.), які по суті є власниками банків – ініціаторів консолідації;
- неявні консолідаційні процеси в банківській системі України не супроводжуються розкриттям повної інформації про об’єднання капіталів, активів та зобов’язань банків, що не відображає реальної ситуації щодо конкуренції у банківському секторі країни;
- з боку держави не спостерігається активних дій в напрямку активізації явної консолідації банків у країні;
- наслідком консолідації банків в Україні є консолідація власності та управлінських рішень “в одних руках”, а не зменшення кількості банківських установ, а тому відсутні перспективи для створення потужних фінансово стійких банків у вітчизняній фінансовій системі, які були б конкурентноздатними на міжнародному рівні.

Таблиця 1 – Приклади неявних консолідаційних процесів у банківській системі України щодо купівлі кредитних портфельів [2, 6]

Рік угоди	Покупець/Отримувач	Продавець/Передавач	Об'єкт купівлі/продажу/передачі
Кінець 2009	ПАТ "Дельта Банк"	ПАТ КБ "Правекс-Банк"	Проблемні борги на суму 930 млн грн. (плата склала 3,7 млн грн.)
2010	ПАТ "Дельта Банк"	ТОВ "Укрпромбанк"	Отримання на баланс клієнтів банку, що ліквідується
Грудень 2011	ПАТ "Дельта Банк"	ПАТ "УкрСиббанк"	Портфель іпотечних кредитів
Травень 2012	ПАТ "Дельта Банк"	ПАТ "Сведбанк"	Портфель кредитів в розмірі 2,5 млрд грн.*
Червень 2012	ПАТ "Альфа-Банк"	ПАТ "Дельта Банк"	* Продаж кредитного портфеля на 650 млн грн.
2012	ПАТ "Альфа-Банк"	Societe Generale Group (ТОВ "ПростоФінанс і ПАТ "Профінбанк")	Портфель кредитів обсягом 700 млн грн. (90 % портфеля – автомобільні кредити)
2012	ПАТ "Альфа-Банк"	ПАТ "Промінвестбанк"	Кредитний портфель обсягом 1,5 млрд грн. (80 % портфеля – іпотечні кредити)
2012–2013	ПАТ "ПУМБ"	ПАТ "Ренесанс Капітал"	Продаж виданого кредитного портфеля своєму банку-партнеру
2012–2013	ПАТ "Національний кредит"	ПАТ "Сведбанк" ПАТ "ВТБ банк"	Кредитний портфель обсягом 250 млн грн.

Для вирішення зазначених проблем пропонується проведення ряду заходів, які широко застосовуються в різних країнах для регулювання консолідації банків:

- розширення нормативно-правової бази щодо регулювання консолідації банків в Україні та регламентації процедури злиття та поглинання банків;
 - застосування державою інструментів впливу для стимулювання явних консолідаційних процесів у банківській системі України (зокрема, використання існуючого в Україні інструментарію та запозичення світового досвіду);
 - посилення вимог щодо розкриття інформації про власників банків в Україні (з метою регулювання конкурентних відносин у банківській системі та забезпечення здорової конкуренції).
- На сьогодні в розвинутих країнах та країнах, що розвиваються, розроблені необхідні законодавчі документи щодо регулювання банківської консолідації. Наприклад:
- Сполучені Штати Америки (США):
 - а) Департамент Юстиції та Федеральна Комісія з торгівлі: "Horizontal Merger Guidelines" ("Рекомендації для горизонтальних злиттів" від 19.08.2010) [14];
 - б) Конгрес США: "Riegle-Neal Interstate Banking and Branching Efficiency Act of 1994 (P.L. 103-328, 108 STAT. 2338)" (Закон Рігла-Неїла "Про ефективність банківської діяльності та відкриття відділень в декількох штатах" 1994 р.) [14];
 - в) Конгрес США: "National Bank Consolidation and Merger Act (12 USC 215)" (Закон

Кодексу Сполучених штатів Америки "Про національну банківську консолідацію та злиття" (зі змінами від 04.01.2012)) [14];

- Європейський Союз (ЄС):
 - а) Рада ЄС: "Council Regulation (EC) № 139/2004 of 20 January 2004 on the control of concentrations between undertakings (the EC Merger Regulation)" (Постанова Ради ЄС "Про здійснення контролю концентрації між суб'єктами (регулювання Радою ЄС злиття)" від 20.01.2004) [10];
 - б) Рада ЄС: "Directive 2007/44/EC as regards procedural rules and evaluation criteria for the prudential assessment of acquisitions and increase of holdings in the financial sector" (Директива Ради ЄС "Процедурні правила та критерії оцінки для пруденційного оцінювання поглинань та збільшення холдингів у фінансовому секторі" від 21.09.2007) [10];
- Центральний банк Нігерії: "Guidelines and incentives on consolidation in the Nigerian banking industry" ("Рекомендації та стимули консолідації в банківській галузі Нігерії" від 05.08.2004) [11];
- Рада Індії з питань конкуренції: "The competition act, 2002, The Competition (Amendment) Act, 2007" (Положення "Про конкуренцію" від 13.01.2003 (зі змінами 2007 р.) [19];
- Центральний банк Бразилії: "Brazilian Antitrust Law (Law No 12,529/2011)" ("Антитрастовий закон Бразилії" від 30.11.2011 № 12,529) [9] та ін.

В окремих нормативних документах України щодо регулювання банків та їх діяльності містяться вимоги стосовно умов реалізації угод злиття або приєднання банків, ідентифікації та визнання банківських груп тощо. Проте не створено окремих законодавчих документів, які б чітко визначали процедуру здійснення об'єднання банків, вимоги до банків-ініціаторів консолідації та їх зобов'язання, регулювання даного об'єднання тощо, що чітко прослідковується у практиці багатьох країн світу (зокрема, з наведених вище прикладів законодавчих документів). Тому вважаємо доцільною та цілком обґрунтованою розробку в Україні необхідного нормативного забезпечення для регулювання і контролю консолідації за участю банків.

Результати дослідження експертами Світового банку [8] залежностей між банківськими кризами та рівнем концентрації активів свідчать, що банківські системи з низькою концентрацією є менш стійкими та більш схильними до криз, на відміну від висококонцентрованих систем. Так, США, що представлені великою кількістю

дрібних банків, в минулому мали велику кількість криз, а тому зараз підтримують концепцію "Concentration stability" ("Стабільність через концентрацію"). В той же час Великобританія та Канада представлені декількома великими банками, що виявилися більш стійкими до фінансових потрясінь. Експерти зазначають, що перевагу висококонцентрованої банківській системі повинні надавати країни, які розвиваються, та країни з перехідною економікою.

Зважаючи на вищесказане, побудова висококонцентрованої банківської системи для України є актуальною та необхідною, при цьому головна роль у даному питанні покладесться на державні органи, які мають стимулювати банки до злиття та поглинання. На сьогодні у практиці країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою застосовується чимало державних інструментів впливу на активізацію консолідаційних процесів у банківському секторі, приклади яких наведено у табл. 2. (за основу взято країни Азійського регіону, які демонструють найбільшу динаміку у напрямку економічного розвитку в останні роки).

Таблиця 2 – Державні інструменти стимулювання консолідаційних процесів у банківських системах різних країн світу

Країна та державний орган впливу	Перелік заходів та інструментів державного стимулювання консолідації банків у країні
Індонезія (Банк Індонезії)	- пом'якшення процедур отримання ліцензії для іноземного банку; - тимчасове пом'якшення зобов'язань щодо виконання обов'язкових резервних вимог; - розширення часових меж для встановлення доступу правового кредитного ліміту після злиття/поглинання; - сприяння наданню ліцензій для відкриття банківських структурних підрозділів; - часткове повернення зборів консультантів при перевірці фінансового стану банку тощо [12]
Малайзія (Банк Малайзії)	Надання податкових пільг (кредитів) "проблемним" банкам-учасникам злиття чи поглинання – банки-лідери консолідації можуть поглинати якомога більше витрат, пов'язаних з об'єднанням, які будуть в майбутньому компенсувати податкові стимули. При цьому можливим є поглинання лише 50 % накопичених збитків банків на умовах податкового кредиту, що має бути використаний протягом двох років після злиття [17]
Філіппіни (Центральний банк Філіппін)	Банки, що є ініціаторами консолідації, можуть запросити у Центрального банку Філіппін (ЦБФ) пом'якшення регуляторних вимог з його боку. До найбільш поширених стимулів консолідації банків, що пропонує ЦБФ, належать: - фінансова допомога; - надання підкріплень капіталу; - пом'якшення вимог банківського нагляду (зокрема, зменшення вимог до капіталу новоствореного банку, відкриття філій та відділень та ін.) [16]
В'єтнам (Центральний банк В'єтнаму)	Підвищення вимог до мінімального розміру капіталу банків (станом на 2010 р. – 180 млн дол.) [15]
Корея (Банк Кореї)	- надання підкріплень капіталу з боку держави; - надання податкових пільг; - державна купівля недохідних активів банків та ін. [18]

Відзначимо, що досвід розглянутих країн свідчить про дієвість зазначених державних інструментів впливу та дозволяє повною мірою використати їх для стимулювання консолідації банків в Україні. До того ж у розпорядженні державних

органів України, зокрема, НБУ та АМКУ, присутній весь окреслений інструментарій.

Відомим є той факт, що Україна вже намагалася використати деякі з інструментів, зокрема, підвищення вимог до мінімального розміру капі-

талу банків до 500 млн грн., що передбачалося розробленим Верховною Радою законопроектом “Про внесення змін до деяких законів України (щодо регулювання діяльності банків)” від 23.11.2007 № 0884 [4]. При цьому скорочення кількості банків в Україні шляхом введення даної норми підтримувалося МВФ, однак підготовлений проект закону в дію так і не вступив.

Якщо порівняти досвід країн-сусідів України, то зазначимо, що МВФ рекомендував і Росії здійснити підвищення вимог до мінімального розміру капіталу банків, що було успішно реалізовано державними органами з банківського регулювання у 2012 р. Внаслідок цього мінімально необхідний розмір капіталу банку зріс з 90 до 180 млн рублів, подальше збільшення якого до 300 млн рублів планується здійснити до 2015 р. [3]. Таким чином, посилення зазначених вимог хоча й порушуватиме базовий принцип конкуренції – рівність всіх учасників ринку, може існувати в українській практиці як стимулювання консолідації між банками та скорочення їх кількості в країні.

Забезпечення прозорості банківської діяльності на сьогодні є одним із важливих завдань, що активно обговорюється як на національному рівні, так і на рівні міжнародних фінансових організацій. Так, у 1998 р. Базельський комітет з банківського нагляду розробив нормативні документи, що містять перелік вимог до банків щодо підвищення прозорості їх діяльності, фінансового стану та частково структури власності. До того ж у цьому році було розпочато консультації з приводу впровадження Базеля II, який прийнято 26.06.2004. При цьому у “Опорі 3: Прозорість та ринкова дисципліна” даного документа також визначається ряд вимог до розкриття інформації банками. Окрім переліку вимог до наявності в банку офіційної політики розкриття інформації, кількісних та якісних її характеристик, Базельський комітет ставить наступні вимоги до розкриття інформації банком: надання кінцевої інформації про строки, умови та основні характеристики всіх інструментів капіталу; розкриття підходів банку до оцінки достатності капіталу; опис цілей та політик управління ризиками в банку та ін. [7].

Незважаючи на зазначені вимоги щодо транспарентності банківської діяльності, головна увага в аспекті дослідження консолідації банків має відводитися розкриттю інформації про реальну структуру власності та корпоративну структуру установи, умови для якого, на жаль, повною мірою не відображені у міжнародних нормативних документах з регулювання банківської діяльності. Правдива та повна інформація про реальних власників банку та корпоративну структуру дає змогу будувати чітку картину стану консолідаційних процесів між банками та наявності неформальних монопольних об’єднань банків та їх впливу в Україні на основі визначення належності банків одному власнику. Тому для реалізації дій щодо вирішення окресленої проблеми у банківській системі України можливим та необхідним є впровадження відповідного стандарту розкриття банками інформації про свою діяльність, реальних власників та корпоративну структуру.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати про переважання неявних консолідаційних процесів між банками в Україні. Незважаючи на прогнози експертів щодо активізації угод злиття та поглинання між банками, перспективи скорочення кількості банків у вітчизняній банківській системі є досить сумнівними. Непрозорість інформації про власників банків, зосередження прийняття управлінських рішень “в одних руках” через володіння декількома банками, пасивність держави в стимулюванні консолідації банків та інші причини не створюють умов для поширення укладання угод злиття та поглинання між банками, що відповідало б світовим тенденціям.

Хочемо наголосити, що навіть за умов неявної консолідації банків, що супроводжується володінням декількома банками одним власником або купівлею банком портфелів активів інших банків, саме консолідація капіталів має переважати порівняно з іншими різновидами консолідації. Дане твердження пояснюється тим, що тільки банк з потужною капітальною базою може бути дійсно фінансово стійким та здійснювати банківську діяльність, максимально мінімізуючи супутні ризики.

Список літератури

1. Власник Дельта Банку і Кредитпромбанку купує український підрозділ Swedbank [Електронний ресурс] / Новини “FINANCE.UA”. – 2013. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2013/04/01/299521>.
2. Комаха А. Зачем один банк Ахметова покупает кредитные портфели у другого [Электронный ресурс] / А. Комаха // Новости “Минфин”. – 2013. – Режим доступа : <http://minfin.com.ua>.
3. Официальный сайт Банка России [Электронный ресурс] / Состояние банковского сектора Российской Федерации. – Режим доступа : <http://www.cbr.ru>.

4. Про внесення змін до деяких законів України (щодо регулювання діяльності банків) [Електронний ресурс] : проект Закону України від № 23.11.2007 № 0884. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1148.67.0>.
5. Фітель О. І. Особливості злиття та поглинання банківських установ в Україні / О. І. Фітель // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2009. – № 2 (5) – С. 90–93.
6. Харламов П. Бум продажів кредитних портфелів: все лише починається [Електронний ресурс] / П. Харламов // Реальна економіка. – 2012. – Режим доступу : <http://real-economy.com.ua/publication/22/9862.html>.
7. Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework [Electronic source] / Basel Committee on Banking Supervision // Monetary & financial stability. – 1998. – Access mode: <http://www.bis.org/publ/bcbs107.htm>.
8. Beck T. Bank Concentration and Crises / T. Beck, A. Demirguc-Kunt, R. Levine // World Bank Policy Research Working Paper. – 2003. – № 3041.
9. Brazilian Antitrust Law (Law No 12,529/2011) // National Congress of Brazil. – November 30, 2011.
10. The official web site of the European Law Monitor [Electronic source]. – Access mode : <http://www.europeanlawmonitor.org>.
11. Guidelines and incentives on consolidation in the Nigerian banking industry // Central bank of Nigeria. – August 5, 2004.
12. Incentives in the framework of bank consolidation / Bank Indonesia regulation. – 2006. – № 8/17.
13. Nandy D. Banking Sector Reforms in India and Performance Evaluation of Commercial Banks / D. Nandy // Boca Raton, Florida, 2010. – 215 p.
14. The U.S. government's official web portal [Electronic source]. – Access mode : <http://www.usa.gov>.
15. Reforms open up banking sector / Banking & Financial Services // Business Advantage Vietnam. – 2010. – P. 14–15.
16. Remo M. V. BSP ups incentives for rural banks' consolidation [Electronic source] / M. V. Remo // Philippine Daily Inquirer. – 2012. – Access mode: <http://business.inquirer.net>.
17. Tax Incentives for Consolidation of Domestic Banking institutions [Electronic source] // Central Bank of Malaysia. – August 10, 1999. – Access mode: <http://www.bnm.gov.my>.
18. The banking industry in the emerging market economies: competition, consolidation and systemic stability / Monetary and Economic Department // BIS Papers № 4. – 2001.
19. The Competition act, 2002 № 12 of 2003 as amended by the Competition (amendment) act, 2007 // Competition Commission of India. – 2003.

Отримано 08.11.2013

Summary

The article observes consolidation processes and its types in the banking system of Ukraine. The author determines explicit and implicit consolidation of banks in Ukraine and gives its definitions and complete characteristics according to domestic practice; emphasizes the importance of implicit consolidation processes between banks as nowadays they dominate in the banking system of Ukraine.

УДК 336.717.061

*Т. М. Болгар, канд. екон. наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів та банківської справи Кременчуцького інституту
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

УПРАВЛІННЯ РЕНТАБЕЛЬНІСТЮ ПРОБЛЕМНИХ КРЕДИТІВ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

У статті розглянуті концептуальні засади удосконалення системи управління проблемними кредитами банку. На думку автора, управління рентабельністю проблемних кредитів є одним із важливих елементів системи управління проблемними кредитами. Пропонується власне визначення рентабельності проблемного кредиту та обґрунтування необхідності проведення оцінки рентабельності проблемних активів банків як важливого елемента системи управління проблемним портфелем банківських установ.

Ключові слова: кредитний портфель, проблемні кредити, рентабельність проблемного кредиту, класифікація рентабельності проблемного кредиту, зовнішні стягувачі.

Постановка проблеми. Неповорнення банківських кредитів, зростання обсягів простроченої заборгованості – актуальне питання для банків, пов'язане не лише зі зміною зовнішніх умов функціонування банківської системи України,

викликаною наслідками світової фінансової кризи, а й недосконалістю методів управління проблемною заборгованістю, неадекватною оцінкою параметрів позик, недостатнім використанням інструментів та механізмів випереджаючого виявлення проблемних кредитів.

© Т. М. Болгар, 2013